

JAKÉ JSOU MOŽNOSTI OBRANY LÉKAŘE PŘI SOUDNÍM SPORU?

Jan Mach

Toto téma vyplynulo z požadavků lékařů na dvou lékařských kongresech konaných v poslední době. Jde o téma velmi široké, protože lékař i v souvislosti s výkonem svého povolání může absolvovat celou řadu soudních sporů. Zkusme si probrat jaké soudní spory zpravidla připadají v úvahu:

1. Občansko-právní řízení – lékař jako provozovatel nestátního zdravotnického zařízení je žalován pacientem nebo jeho příbuznými o náhradu škody, popřípadě na ochranu osobnosti. Takto nelze nikdy žalovat lékaře – zaměstnance, ale vždy jen provozovatele zdravotnického zařízení.
2. Trestní řízení – lékař byl obžalován státním zástupcem ze spáchání trestného činu a jako obžalovaný je postaven před soud v trestním řízení.
3. Pracovně-právní spor – lékař např. obdržel výpověď z pracovního poměru a chce takovou výpověď napadnout žalobou u soudu.
4. Obchodně-právní spor – lékař provozovatel nestátního zdravotnického zařízení vede spor se zdravotní pojišťovnou, např. o výši úhrad za poskytnutou zdravotní péči nebo o platnost či neplatnost ukončení smluvního vztahu.
5. Správní žaloba – lékaři byla správním orgánem, zpravidla orgánem příslušným k registraci nestátního zdravotnického zařízení, uložena pokuta, popřípadě bylo rozhodnuto o omezení nebo zrušení registrace jeho nestátního zdravotnického zařízení. Lékař podává proti tomuto rozhodnutí správní žalobu u soudu. Stejně tak může podat správní žalobu u soudu proti rozhodnutí orgánu České lékařské komory v disciplinárním nebo licenčním řízení.

Z tohoto poměrně velkého množství situací, kdy lékař může být účastníkem soudního řízení v souvislosti s výkonem svého povolání nebo v souvislosti s provozováním svého zdravotnického zařízení, bychom se v tomto článku chtěli věnovat poněkud užšímu, byť i tak dostatečně širokému spektru případů – totiž situacím, kdy proti lékaři je vedeno, ať již občansko-právní, trestní, pracovně-právní či jiné řízení a je mu kladeno za vinu porušení profesionálních povinností a v souvislosti s tím, poškození pacienta. To se může stát jak v případě trestního řízení (patrně nejčastěji, alespoň v ČR), v občansko-právním řízení, v pracovně-právním sporu (zaměstnavatel dal lékaři výpověď právě pro údajné porušení

profesních povinností při poskytování zdravotní péče) ve správním řízení i v řízení o platnost či neplatnost výpovědi smlouvy se zdravotní pojišťovnou.

Ve všech těchto případech bude rozhodujícím podkladem pro rozhodnutí soudu znalecká expertíza. O tom, zda lékař porušil či neporušil své profesní povinnosti, popřípadě, zda eventuální porušení těchto povinností je v příčinné souvislosti s poškozením pacienta, nemůže nikdy rozhodnout soudce sám, na základě svých vlastních vědomostí a zkušeností, ale musí se vždy opírat o znaleckou expertizu – ať již o vyjádření znalecké komise, nebo znaleckého posudku soudního znalce – jednotlivce nebo znaleckého ústavu. Těžištěm řízení tak nejsou „právnícké kličky“, ale právě znalecká expertiza. Platná právní úprava dává lékaři určité možnosti, jak sám ovlivnit výsledek znalecké expertizy nebo se alespoň postarat, aby znalec měl k dispozici dostatek podkladů pro skutečně objektivní a spravedlivé posouzení.

Mohli bychom se pochopitelně podrobně věnovat možnostem obhajoby lékaře v trestním řízení, možnostem obrany lékaře při občansko-právní žalobě, v pracovně-právních sporech, apod. To by však bylo natolik široké, že by to přesahovalo možnosti tohoto článku a čtenáře „zahltilo informacemi“. Snad tedy pouze, dříve než přikročíme k tomu, co považujeme v soudních sporech proti lékařům za stěžejní, tedy k pojednání o znalecké expertíze, bychom měli zmínit několik důležitých zásad pro obranu lékaře v případném soudním řízení.

V trestním řízení je třeba zdůraznit, že lékař, proti kterému bylo podáno trestní oznámení, a je pozván k podání vysvětlení v rámci prověřování, zda došlo či nedošlo ke spáchání trestného činu, by měl především ve vlastním zájmu již v tomto stadiu kontaktovat právní oddělení České lékařské komory a konzultovat svůj další postup. Svou výpověď již v rámci vysvětlení podaného při prověřování na Policii ČR by měl předem pečlivě připravit a trvat na tom, aby byla protokolována tak, jak ji sám sepsal a vyšetřujícímu orgánu Policie ČR nadiktoval. Velmi důrazně radíme již toto stadium nepodceňovat, a to zejména proto, že podle nově přijatého zákona č. 95/2004 Sb. lékař může vykonávat své povolání pouze tehdy je-li bezúhonný, přičemž bezúhonnost je definována tak, že nebyl soudně trestán pro úmyslný trestný čin nebo pro trestný čin spáchaný z nedbalosti v souvislosti s výkonem lékařského povolání.

Bohužel tak dochází k situaci, kdy není dán prostor pro posouzení individuální viny a rozhodnutí o trestu soudci a soudu, ale jakmile lékař je potrestán v trestním řízení, třeba i mírným podmíněným trestem odnětí svobody, aniž je uložen zákaz výkonu lékařského povolání, není podle zákona způsobit k výkonu tohoto povolání, dokud mu není trest zahrazen. To je nesmírně závažná novinka, která existenčně ohrožuje lékaře obviněného z trestného činu. Ač je nyní orgány České lékařské komory usilováno o změnu tohoto nešťastného ustanovení zákona č. 95/2004 (stejně jako o změnu v nařízených nesmyslných periodických zdravotnických prohlídkách lékařů) je nutno vycházet z platné právní úpravy, a proto je od počátku procesní obrana lékaře v trestním řízení nesmírně důležitá. Doporučujeme nepodceňovat a konzultovat od počátku s právníky České lékařské komory.

V občansko-právním řízení pak doporučujeme dbát na to, aby zdravotnické zařízení mělo dobrou pojistnou smlouvu. V případě žaloby pacienta je nutno veškeré právní kroky konzultovat s pojistitelem, zejména bez jeho souhlasu neuzavírat žádnou mimosoudní dohodu či smír. V opačném případě by totiž patrně došlo k porušení pojistné smlouvy a pojišťovna by právem mohla odmítnout poskytnout pojistné plnění.

Již ve stadiu prověřování, zda došlo či nedošlo k trestnému činu, může podle nedávno přijaté právní úpravy policejní orgán ustanovit znalce i znalecký ústav, aby předběžně znalecky posoudili, zda došlo k odbornému pochybení a v příčinné souvislosti s ním též k poškození pacienta. Orgány Policie ČR tohoto ustanovení často využívají. Bohužel tak dochází k situaci, kdy lékař není ještě obviněn a nemá práva obviněného – nemá tedy ani možnost zasáhnout do výběru znalce ani do otázek znalci položených. Zastáváme jednoznačně názor, že znalecký posudek pořízený ve stadiu prověřování zda došlo či nedošlo ke spáchání trestného činu, je v dalším trestním řízení nepoužitelný. Může sloužit jenom pro rozhodnutí policejního orgánu a státního zástupce, zda zahájí či nezahájí trestní stíhání. Dále musí být pořízen řádný znalecký posudek, který by měl vypracovat jiný znalec nebo jiný znalecký ústav než ten, který se k věci vyjadřoval ve stadiu prověřování.

Ve stadiu vyšetřování, které se vede poté, co je vydáno usnesení o zahájení trestního stíhání, má již obviněný právo vznést námitky jednak proti osobě znalce, jednak proti zvolenému

znaleckému odvětví a jednak proti otázkám znalci zadaným. Těchto práv je třeba důsledně využívat, protože je třeba mít na paměti, že znalecký posudek bude rozhodujícím podkladem pro rozhodování soudu.

V jiných, než trestních řízeních, zejména v řízení občansko-právním, stadiu prověřování odpadá a soud usnesením přibírá příslušného znalce a zadává mu otázky. Proti osobě znalce je možno vznést námitky, a ač to občanský soudní řád, na rozdíl od trestního řádu, výslovně nestanoví, rozhodně lze namítat i nesprávně nebo neúplně položené otázky nebo dokonce nesprávně zvolené znalecké odvětví.

Obdrží-li tedy lékař usnesení, ať již policejního orgánu nebo soudu o přibrání soudního znalce, lze předpokládat, že hlavním úkolem tohoto znalce bude posoudit, zda:

- a) při poskytování lékařské péče došlo či nedošlo k porušení profesních povinností lékaře – tedy zda postup byl *lege artis* nebo *non lege artis*
- b) případné porušení profesních povinností je v příčinné souvislosti s poškozením pacienta, popřípadě i jeho úmrtím či nikoli.

Odpověď na tyto dvě základní otázky bude mít kardinální význam pro rozhodnutí soudu.

Při volbě znaleckého odvětví dochází často k velkým pochybením, které jsou dány především neznalostí medicínské problematiky u policejních orgánů i soudců. Je třeba si uvědomit, že většina policistů i soudců přijde s případem trestního stíhání lékaře do styku zpravidla jedenkrát za svůj profesní život, zatímco v jiných případech se zabývají zcela jinými situacemi, než pochybením či nepochybením lékaře. Proto se dosti často stává, že na místo lékaře příslušného klinického odvětví (např. interní lékařství, ORL, ARO, chirurgie, apod.) je přibrán znalec z odvětví soudního lékařství. Tento znalec může sice velmi dobře objasnit příčinu smrti i mechanismus zranění některé osoby, rozhodně však není kompetentní posuzovat, zda např. kardiolog, chirurg, anesteziolog či jiný odborník, porušil při péči o pacienta své profesní povinnosti. Toto posouzení musí náležet jediné lékařovi z tohoto příslušného odvětví. Ač to zní paradoxně, ve svém profesním životě jsem již zažil i záměnu znalce z oboru urologie za znalce z oboru chirurgie, znalce z oboru všeobecné lékařství za znalce z oboru onkologie, resp. interního lékařství, znalce z oboru ORL za znalce v oboru ARO – a tento výčet není ještě zdaleka úplný. Je-li tedy chybně zvoleno odvětví, je třeba podat proti chybně zvolenému odvětví písemné námitky, o kterých ve stadiu vyšetřování rozhodne státní zástupce, ve stadiu soudního řízení soudce. Pokud by oprávněné námitky nebylo vyhověno, lze chybně rozhodnutí

o znaleckém odvětví pochopitelně napadnout v odvolacím i dovolacím řízení.

Dále je třeba velmi důsledně dbát na to, aby znalec měl dříve než přistoupí ke zpracování znaleckého posudku a k posouzení celého případu k dispozici veškeré potřebné podklady. Za tyto podklady nelze rozhodně považovat pouze příslušnou zdravotnickou dokumentaci. Znalec by měl také znát podrobné vyjádření toho, jehož práci posuzuje, popřípadě i jeho nadřízeného k celé posuzované události, měl by podrobně znát podmínky, za kterých lékař pracoval a to jak podmínky personální, technické, časové, ale i ekonomické. Neměl by vycházet z jakéhosi v praxi vlastně neexistujícího „ideálního modelu“, ale z reálné situace, ve které se lékař nacházel v době, kdy je jeho profesní činnost znalce posuzována.

Má-li ten, proti kterému se řízení vede, jakékoli pochybnosti o naprosté objektivnosti osoby přibráného znalce, např. z důvodu jakýchkoli osobních mezilidských vztahů, takže má pochybnosti o tom, zda by znalec skutečně podal zcela nepodjatý posudek, je třeba namítnout případnou podjatost znalce.

Každý znalecký posudek čte soudce, ale i státní zástupce a další osoby, které se podílí na soudním řízení zpravidla „odzadu“. Tedy především zkoumají odpověď na přesně zadané otázky a tato odpověď, jim již dá celkový obraz o případu. Nelze samozřejmě tvrdit, že si neprostudují znalecký posudek celý, ale odpověď na otázky znalci zadané je částí stěžejní, která zpravidla předznamenává rozhodnutí ve věci ve prospěch či neprospěch lékaře, jehož činnost je posuzována. Proto je velmi důležité, aby otázky byly zadány dobře, aby v nich nebylo naznačováno např. to, že lékař pochybil a aby některé důležité otázky nechyběly nebo jiné nebyly zavádějící. K posouzení správnosti zadaných otázek je vhodné konzultovat s právníkem i odborníkem na dané odvětví, nejlépe soudním znalce.

Není-li lékař srozuměn s výsledky znaleckého posudku a má proti jeho obsahu odborné námitky, má možnost požádat kteréhokoliv znalce o vypracování soukromého znaleckého posudku. Soukromý posudek může znalec vypracovat na náklady toho, kdo si jej vyžádal. Soukromý znalecký posudek nesmí být nikterak diskriminován proti znaleckému posudku podanému znalce, který byl přibrán soudem nebo vyšetřujícím orgánem policie. Znalec musí pochopitelně vypracovat posudek pravdivý, ale jeho úhel pohledu může být jiný, než úhel pohledu úředně přibráného znalce a může být pro lékaře rozhodujícím způsobem příznivější. Z praxe znám celou řadu situací, kdy právě znalecký posudek vypracovaný soukromě znalce na žádost obhájce byl rozhodujícím důkazem

o nevině lékaře, který vedl ke zproštění obžaloby v trestním řízení, případně k zastavení trestního stíhání, eventuálně k zamítnutí žaloby v řízení občansko-právním.

Řada lékařů možná neví, že podle stanovského předpisu České lékařské komory č. 9 O ochraně lékařského stavu a jednotlivce, má právo požádat prezidenta České lékařské komory, aby uložil vědecké radě ČLK odborně posoudit postup lékaře v daném případě, je-li takové odborné posouzení pro lékaře potřebné. Vědecká rada České lékařské komory, resp. její příslušná oborová komise vydá odborný posudek, který sice není znaleckým posudkem, ale mnohdy má větší důkazní váhu, než znalecký posudek vypracovaný znalce – jednotlivcem, neboť posudek oborové komise vědecké rady České lékařské komory je zpravidla výsledkem práce předních odborníků daného odvětví. Tento posudek je určen pouze pro potřebu samotného lékaře a vyznívá-li v jeho prospěch, může jej samozřejmě použít pro svou obhajobu či obranu v soudním řízení. Posudek je pro lékaře – člena ČLK bezplatný.

Konečně znalecký posudek není pouze důkazem o vině či nevině lékaře. I v případě viny vypovídá znalecký posudek o otázce míry zavinění a o tom, zda šlo o hrubé porušení profesních povinností či nikoli.

Aby mohlo dojít k odsouzení v trestním řízení musí být případná odborná chyba lékařem zaviněna. Zavinění může být buď úmyslné nebo z nedbalosti. Pouze některé trestné činy – v medicíně typicky ublížení na zdraví, lze spáchat z nedbalosti. Pokud však není prokázáno alespoň nedbalostní zavinění, nezbyvá než konstatovat, že chyba při poskytování zdravotní péče není lékařem zaviněna a tudíž za ní nemůže nést odpovědnost. To platí zejména v trestním řízení. Může jít o pochybení v důsledku neuváženého pohybu ve zlomku vteřiny při manuálním výkonu, které nebylo zaviněno ani z nedbalosti a ke kterému prostě v praxi občas dochází. Může jít o chybnou úvahu při stanovení diagnózy, která ve svých důsledcích není vlastně ničím jiným než hypotézou a hypotéza může a nemusí být pravdivá. I pokud došlo k manuálnímu nezdaru nebo k chybnému určení diagnózy, nemusí být tato chyba lékařem zaviněna a pokud soud na základě znaleckého posudku dospěje k závěru, že nebyla zaviněna ani z nedbalosti nevědomé, nepřipadá trestní odpovědnost v úvahu vůbec a občansko-právní odpovědnost připadá v úvahu jen v některých případech.

O možnostech právní obrany lékaře nejen v řízení před soudem, ale obecně, blíže pojednává publikace „Právní sebeobrana lékaře“ vydaná v nakladatelství Presstempus v září loňského roku.